

UN EPISCOP SÂRB LA LIPOVA ÎN 1542

Marius Diaconescu *

Istoria Bisericii ortodoxe din Transilvania și Ungaria în epoca medievală este foarte puțin cunoscută datorită absenței izvoarelor. Raritatea informațiilor transformă fiecare document care are o scurtă informație despre ierarhia ortodoxă sau despre privilegiile Bisericii ortodoxe într-un izvor de maximă importanță pentru cercetarea istorică. Mai ales că istoria confesională a românilor ardeleni este o temă predilectă pentru istoriografia română.

În urmă cu câțiva ani, răsfoind documentele din arhiva Conventului din Leles, păstrate în Arhivele Naționale Slovace din Bratislava, în cadrul unui proiect (din păcate încă nefinalizat) de editare a izvoarelor maramureșene, am găsit un document care, credem, aduce informații interesante despre ierarhia ortodoxă din regiunea Banatului.

Documentul este scris pe pergament și este întărit cu sigiliul atârnat al orașului Lipova. Sigiliul, parțial distrus, are diametrul exterior de 3,9 cm. Din legenda dispusă circular se mai pot citi doar două litere: PP. În câmpul sigiliului se află o lună nouă, cu vârfurile orientate în sus, cu un corn central dispus perpendicular, încadrat de două stele în șase colțuri.

Este vorba de un act de vânzare-cumpărare emis de magistratul orașului Lipova, adică de jude și de 11 jurați. Semnalăm prezența cel puțin a unui român – Laurențiu Olah – printre jurații orașului!

Magistratul orașului Lipova atestă că Magdalena, văduva lui Luca, a vândut o casă preotului sârbilor, Pavel. Nu este nici o confuzie între sârbi și români determinată de profesarea aceleiași religii ortodoxe. Lipova a devenit centrul emigrației sârbești din regiune, stabilite foarte probabil după transformarea Serbiei în pașalâc în 1459 și, mai ales, după ce Belgradul – cetate supusă regelui maghiar, dar cu împrejurimile locuite de populație sârbă – a fost cucerit de turci.

Ceea mai importantă informație este furnizată în document cu ocazia înșirării vecinătăților acestei case vândute. Spre nord se învecina cu casa episcopului sârbilor: „septemtrionali domus episcopy Rascianorum”.

Așezarea preotului lângă episcop poate indica începutul unei organizări a bisericii ortodoxe din regiune și poate sugera că episcopul nu se afla de foarte mulți ani în oraș. Episcopul și-a adus pe lângă el un preot de același neam cu el, deși foarte probabil că se afla acolo cel puțin un preot român, care servea necesitățile spirituale ale românilor din oraș.

Prezența unui episcop sârb la Lipova în 1542 se explică prin transformarea temporară a orașului în centrul politic al sârbilor așezați în regiune. În august 1540 la Lipova s-a desfășurat o adunare politică a sârbilor („dieta Rascianis”), prezidată de tezaurarul Martinuzzi, unde și-au manifestat fidelitatea față de regina văduvă și față de copilul ei, pe care se ofereau să îi protejeze¹. În aceste condiții nu este exclusă așezarea episcopului sârb aici cu acordul

---

* *Lector universitar la Facultatea de Istorie a Universității din București.*

¹ *Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Ungarische Akten, Allgemeine Akten, Fasz. 43, Konv. A (August 1540), fol. 50-53: „Thesaurarius est Lippe, celebravit dieta Rascianis, concluderit cum Rascianis ut regina et filium ad Lippa et Solymos ducant ... usque ad unum mori pro filio regis et pro regina...”.*

înaltelor autorități ale Transilvaniei, transformat în acei ani în principat autonom sub suzeranitate otomană.

1542 martie 31 – Lipova

Judele și jurații orașului Lipova atestă că doamna Magdalena, văduva lui Luca, a vândut lui Pavel, preotul sârbilor, o casă pentru 31 de florini. Casa are următoarele vecinătăți: spre răsărit se află moșia orașului, spre miazăzi casa lui Toma Zahwohyth, spre apus piața orașului, iar spre nord casa episcopului sârbilor. Vânzătoarea s-a angajat să îl apere pe cumpărător pe propria cheltuială împotriva oricui ar vrea să îl tulbure, conform obiceiului orașului.

*Original scris pe pergament (26/9 cm), cu sigiliul dublu parțial distrus atârnat în mătase de culoare albastru și verde împletită în jurul unui fir auriu: **Arhivele Naționale Slovace (Slovensky Národný Archiv), Bratislava, Arhiva Conventului din Leles (Hodnoverné miesto lelesky konvent), Acta anni 1542, nro. 48.** Pe spate, în partea centrală, este scris de o altă mână de epocă: Nicolaus.*

Nos Stephanus Zabo iudex, Ioannes Danchak, Laurentius Olah, Anthonius Kys, Philippus Igyarho, Petrus Fodor, Nicolaus litteratus, Bonauentura litteratus, Ioannes Vad, Blasius Mezaros, Ambrosius Dako, Nicolaus Mezaros iurati cives Lyppaiensis memorie commendamus quod honesta domina Magdalena relicta Lwkone coram nobis personaliter constituta fassa extitit in hunc modum quomodo ipsa quendam domum suam in vicinitatibus orientali terra civitatis, meridionali Thome Zahwohyth, occidentali platea civitatis, septentrionali domus episcopoy Rascianorum sitam et habitam cum omnibus suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet ad eandem domum spectantibus nemine penitus contradicente vendidisset et assignasset discreto Paulo presbitero Rascianorum et per eum cui maluerit in vita vel in morte conferendam iure perpetuo et pacifice possidendam pariter et habendam, imo vendidit et assignavit coram nobis pro florenis triginta et uno plene perceptis et habitis ab eodem.

Assumpsitque preterea memorata domina Magdalena eundem Paulum sacerdotem antedictum cunctosque suos successores ab omnibus racione pretacte domus ac universorum utilitatum eiusdem contra quoslibet impetere, intendere, deffendere et tueri propriis suis laboribus et expensis secundum usum et consuetudinem civitatis nostre ab antiquo approbatam.

In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes nostras litteras sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas.

Datum in civitate nostra Lyppa feria sexta proxima post dominicam Iudica anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo secundo.